

створення окремих Законів щодо збільшення повноважень в управлінні власним розвитком;

– підтримка та стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки для стабілізації економічної ситуації та створення потенціалу для конкурентоспроможності та зростання економіки в нових умовах.

Отже, при формуванні особливої системи регулювання регіонального розвитку держави необхідним є дотримання принципів комплексності і системності, а також врахування основних заходів державного управління регіональним розвитком для забезпечення зростання добробуту населення, створення належного рівня і умов життя як для наших сучасників, так і для прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Бодров В. Г. Інноваційно-інвестиційна модель сталого розвитку національної економіки : навч.-метод. матеріали / В. Г. Бодров, В. О. Гусєв, В. Ф. Мартиненко. – К. : НАДУ, 2009. – 60 с.
2. Сучасний соціально-політичний та гуманітарний розвиток регіону : наук. розробка / авт. кол. : З. В. Балабаєва (наук. кер.), Б. Ю. Ростіанов, І. Л. Росколотько та ін. – К. : НАДУ, 2008. – 56 с.
3. Іванченко О. В. Вади та суперечності політики державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів / О. В. Іванченко // Держава та регіони.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: ДВА ПІДХОДИ

О. В. ДИМЧЕНКО, д-р екон. наук, професор

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

В. В. БСЛЯВЦЕВА, канд. екон. наук

Харківська обласна державна адміністрація

Домінуючим принципом державної регіональної політики є децентралізація управління, тобто передача повноважень з питань розвитку територій, функцій і ресурсів на місцевий рівень при збереженні адміністративно-територіальної структури поділу України на області. Згідно цього принципу обласні державні адміністрації суттєво змінюють механізми впливу на свої території, до мінімуму зменшуючи адміністративний тиск на підприємницькі структури і посилюючи інституційні форми непрямого впливу по механізму взаємодій. Але місія державного апарату на кожній окремій

території практично не змінюється, і особливо в питаннях розвитку регіону на основах економічності, ефективності та комплексності цілей соціального розвитку. Отже формула успіху, «знати, бачити, вміти, бажати та встигати» для керівництва регіону стає абеткою діяльності для досягнення цілей. Визначимо ще один важливий постулат: «майбутнє прийде і само, без нашого втручання, але щоб воно нас і наших нащадків влаштувало, треба активно діяти вже сьогодні, вкладаючи знання, розум і працю».

Щодо завдань і механізмів розвитку регіону на даний час практикується один підхід – оцінка потенціалу, ситуаційний аналіз, екстраполяція тенденцій, варіантні стратегії. Так формується стратегія розвитку. Визначаємо модель такого підходу таким чином «від реальності – до перспективи». Ні в якому разі не заперечуючи ґрунтовність і корисність такого підходу до розбудови майбутнього, звернемо увагу і на зовсім інший підхід. Визначимо його як підхід «від ідеальної моделі віддаленого майбутнього – до реальності сьогодення». Тобто, пропонуємо йти у зворотному напрямку: майбутнє – сьогодення – крок вперед. На перший погляд такий підхід є занадто ідеалізований і фантазійний, але в ньому можна знайти досить раціональне зерно. По-перше, він навчає віднаходити в «ідеалах і фантазіях» те, що можливе і раціональне. По-друге, він відкидає існуючі обмеження і бар'єри сьогодення і надає свободу креативному мисленню. По-третє, ми спостерігаємо, що усі процеси розвитку все більш стискаються у часі і нерідко за 5÷10 років відбуваються реально такі трансформації, які раніш і в фантазіях не прописувались. І у четвертих, в умовах нестабільності і невизначеності, що ми зараз маємо в нашій економіці у повній мірі, перенесення тенденцій пройденого на майбутнє не тільки неоправдане, але і шкідливе, збиткове, як це трактує економіка. В таких умовах економічна практика і економічна наукова думка мають займати різні позиції: практика – більш консервативну, а наукова думка – більш мобільну і креативну, більш ризикову. Це тим більш оправдано, оскільки методологія наукового пізнання стверджує, що без ризику зробити крок в невідоме неможливо.

Наша проблема – регіональний розвиток, бачення майбутнього і його розбудова. Сьогодні регіон в адміністративному поділі – це певна територія з обласним центром і районами: місто Харків і 27 регіонів. Щодо м. Харкова, то з опорою на досвід місцевої влади, наукові установи, деталізовану статистику, результати багаторічних досліджень в різних секторах економіки, демографії і соціуму, можна вважати, що перспективи Харкова, як міста більш-менш ґрунтовно прописані в Стратегіях, Програмах, Реформах, організаційних і техніко-технологічних проектах.

Дещо інше ситуація щодо області і її регіонів. Цей аспект розвитку регіону менш представлений як документально, так і якістю обґрунтування розробок стратегічного призначення.

Не ставлячи своїм завданням з аудиторською скрупульозністю проаналізувати наявні матеріали з цих питань, зосередимось на тому, яким чином підняти на новий рівень практику управління розвитком області, інтегруючи стратегії та програми розвитку окремих районів і районних центрів. На наш погляд, це треба зробити, об'єднавши два підходи: традиційний (від наявного потенціалу) і новий (від моделі майбутнього).

Традиційно підхід достатньо відомий, а новий потребує більш повного розкриття. В новому підході Обласний центр і область важливо розглядати не стільки як адміністративно-територіальну цілісність, стільки як системно-економічну єдність, є взаємозв'язки «центр-периферія» багатовекторні, партнерські, регулюючі. І головне, центр зацікавлений в розвитку районів не як головного сільгоспвиробника, а як нової економічно здорової і урбанізованої територій широкого спектру соціальної і економічної діяльності.

Поглиблюючи бачення стратегії розвитку районів з їх населеними пунктами слід прогнозувати (а краще, проектувати) базову мережу точок економічного зростання (фермерство, переробка сировини, розробка місцевих родовищ, розвиток підприємств системи ЖКГ, оздоровчі комплекси, вузли транспортної логістики та інше).

Зараз в області нараховується десятки покинутих сил. Чи є це проблемою? І як треба цю проблему вирішувати? В новому підході слід розробити концепцію «Українські села 2050 року», бажано, щоб це було декілька форсайтних моделей.

Інша проблема – власності на землю, не очікуючи рішень Верховної Ради з цих питань. Наука повинна запропонувати декілька своїх версій землеустрою і землерозпорядження з оцінкою наслідків різних сценаріїв приватизації чи колективізації. Головне, щоб наукова думка не була затиснута політичними штампами. Проблемна власності на землю не повинно зводитись лише до економічної доцільності, необхідно враховувати національні історичні традиції, ментальність мешканців «периферії», енергію підприємництва, міграційні процеси. На майбутнє проблемним є питання розвитку систем ЖКГ в малих містах і селах, теплозабезпечення, водозабезпечення, поводження з ТПВ. Одна справа розглядати моделі централізованого забезпечення, інша – моделі індивідуального типу домогосподарств. Необхідні прогнози, розрахунки, оцінки наслідків впровадження різних моделей. Такі оцінки ні в якому разі не слід втискувати в парадигму «економічної ефективності», оскільки

ефективність з державних позицій в значній долі випадків не співпадає з ефективністю для домогосподарства, а балансових моделей узгодження інтересів поки що навіть науковці не пропонують.

Вже сьогодні, а краще «вчора», слід розробити і здійснювати політику реальної допомоги обласного центру регіонам, основа якої – підтримка самостійності і самозабезпеченості районів у вирішенні проблем свого розвитку. Не слід, в першу чергу, зациклюватись і концентрувати увагу на парадигмі сільськогосподарської призначеності районів і фетишизації як національної гордості «наших чорноземів». Дійсно, ці землі наше визначне багатство. Але зараз світ інший. Його головне багатство – люди, їх знання і вміння, і «знанієва економіка» це не виключно «козир» великого міста, знання там де люди. У розвинених країнах сучасне сільське господарство зазнало трансформацій у таких масштабах, що наша гордість «чорноземи», скоріш, заспокійливий засіб, а не фактор розвитку. Звісно, земля не зменшує своєї ролі стратегічного ресурсу, але нові агротехнології зараз спроможні десятикратно збільшити віддачу від неї, а отже є не менш прогресивні, нові напрямки використання земель, що вивільнюються з агросектору. Серед «нових напрямків» найгірший – використання землі під полігони ТПВ і сміттєзвалища (зараз в Україні – до 6% земельного ресурсу). З розвитком регіонів ця «негативна» тенденція буде тільки загострюватись. І якщо великі міста вирішуватимуть її в свою користь і на шкоду районам, то це має стати предметом відносин «місто – райони» і знайти відображення в стратегіях розвитку районів.

З іншого боку, перевезення ТПВ на сотні кілометрів від центрів їх збору, є економічним парадоксом. Зараз навіть у великих містах – це гостра проблема, завтра вона стане гострою для районних центрів та інших населених пунктів. Рішення треба знаходити сьогодні і кардинальне: малі переробні підприємства.

І як «прикінцеве положення» наукового розгляду, проблеми розвитку районів області зазначимо, що концепція і правова база самоуправління і саморозвитку територій та громад може так і залишитися лише «маркером» майбутнього, якщо науковою розробкою і діловою практикою не перевести її в ранг управлінської технології. Таке завдання перевodu мають на себе взяти ОДА і великі міста, виконуючи методичну і координаційну роль і створюючи «дорожню карту для розвитку районів і міст». Інший шлях, відомий як запізнення у вирішенні нагальних проблем та «метод спроб і помилок» на місцях, дасть згубні наслідки, чого з державницьких позицій допустити не можна.